

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.146
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору історичних наук, професорові,
завідувачу кафедри всесвітньої історії
Жерноклеєву Олегу Станіславовичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора історичних наук,
професора кафедри історії України, археології та
спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка
Кліша Андрія Богдановича
на дисертаційне дослідження
Водославського Тараса Сергійовича
“Українське представництво Галицького крайового сейму в
1908–1914 рр.”,
представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 032 Історія та археологія (галузь знань 03 –
Гуманітарні науки)

Актуальність теми дослідження обумовлюється необхідністю комплексного аналізу процесів політичної мобілізації українського населення в умовах модернізації імперських інституцій Австро-Угорщини другої половини XIX — початку XX ст. Конституційні реформи 1860-х років спричинили демократизацію суспільно-політичного життя, зокрема — запровадження Віденського парламенту та крайових сеймів, у тому числі Галицького, що надавали обмежені, але важливі можливості для політичного представництва українців. Участь українських діячів у роботі цих органів, а також залучення широких верств населення до виборчого процесу сприяли формуванню національно-політичної еліти, становленню елементів громадянського суспільства та інституціоналізації політичної боротьби за права української спільноти. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження міжнаціональних взаємин у Галичині, що напередодні Першої світової війни були позначені гострим протистоянням українських і польських політичних сил — насамперед у питаннях виборчої реформи, освітньо-культурної політики та національного самовизначення. Попри наявність окремих праць з цієї проблематики, діяльність українського представництва в австрійському парламенті та Галицькому сеймі в

1908–1914 рр. потребує ґрунтового узагальнюючого дослідження, що й визначає наукову новизну та суспільну значущість теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане як складова частина науково-дослідницької роботи кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, в рамках загальної наукової теми кафедри «Центрально-Східна Європа: етнополітичні процеси, соціальні трансформації, міжнародні відносини» (номер державної реєстрації – 0112U003030) та кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, в рамках загальної наукової теми кафедри «Історія Галичини нового і новітнього часу, історичне краєзнавство, методика викладання історії» (номер державної реєстрації – 0122U000223).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Водославського Т. С. “Українське представництво Галицького крайового сейму в 1908–1914 рр.” є самостійною, науковою працею, базованою на джерельних матеріалах архівних установ України та роботах попередників, у якій розкриваються діяльність українських депутатів у Галицькому крайовому сеймі упродовж 1908 – 1914 рр.

Зміст і результати роботи свідчать, що загалом мета досягнута, а визначені завдання – виконані. Загалом висновки дисертаційної роботи є виваженими, аргументованими, містять значний відсоток новизни, результати дослідження пройшли належну апробацію. Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що Тарас Водославський є зрілим дослідником, який вміє аналізувати історичні факти, обґрунтовувати свої думки та робити висновки.

Наукова новизна одержаних результатів, практична і теоретична значимість, повнота їх викладу в опублікованих працях. Дисертаційна робота Тараса Водославського “Українське представництво Галицького крайового сейму в 1908–1914 рр.” є першим, узагальненим дослідженням діяльності українців у Галицькому сеймі упродовж 1908– 1914 рр. Зокрема, *вперше*: проведено комплексне, узагальнююче дослідження діяльності українського сеймового представництва в 1908–1914 рр.; розглянуто господарсько-адміністративні, бюджетно-фінансові та культурні питання, що піднімалися українськими депутатами в сеймі протягом досліджуваного періоду; введено в науковий обіг деякі невідомі та маловідомі архівні матеріали, а також великий об'єм інформації з тогочасної преси, стенограм та додатків до них; *удосконалено*: наявні знання про нормативно-правові основи діяльності Галицького крайового сейму; інформацію про особовий, партійно-політичний та соціальний склад української сеймової репрезентації в Галичині 1908–1914 рр.; відомості про процес міжнаціональної боротьби українців та поляків за сеймову виборчу реформу; *отримали подальший розвиток*: вивчення сеймових виборів 1908 та 1913 рр.; дослідження українських освітніх питань, що піднімалися на сеймових сесіях.

Обґрунтована практична цінність роботи загалом не викликає

заперечень. Дійсно, результати її можна використовувати в різних сферах, у т. ч. в науково-дослідній (під час написання наукових праць з історії України та Галичини початку ХХ ст., узагальнюючих досліджень і т. п.) та навчально-виховній (при розробці нормативних та спеціальних курсів для здобувачів освіти вищих та середніх навчальних закладів). Окрім того, використання отриманих даних є доречним у громадській діяльності, зокрема, для формування повноцінного демократичного суспільства на основі засад парламентаризму. Врахування досвіду минулого важливе, наприклад, при проведенні демократичних виборів чи для підвищення ефективності роботи депутатів у сесійній залі.

Проблематика, яку досліджує дисертант, обсягом, переконливістю аргументів свідчить, що історія поповнилась новою науковою розробкою, яка містить важливі фактологічні та теоретично-методологічні положення.

Основні результати дослідження представлені у 11 наукових публікаціях (4 – у фахових наукових виданнях України категорії «Б», 7 – в інших наукових виданнях України). У них достатньою мірою відображені основні результати дисертаційної праці.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Робота Тараса Водославського належно структурована, розділи цілком логічно взаємопов'язані та відповідають меті дослідження. Дисертація складається зі переліку умовних позначень, анотації, списку наукових публікацій за темою, вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (315 позицій, 30 сторінок, с. 205–235), а також 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 252 сторінки, основний текст – 190 сторінок.

У **вступі** здобувач, актуалізував необхідність дослідження, обґрунтовуючи вибір теми, її актуальність, відтак доволі чітко сформулював інші складові дисертації: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, хронологічні рамки, географічні межі, методологію, наукову новизну одержаних результатів, практичне значення одержаних результатів, показав апробацію результатів дослідження, особистий внесок здобувача. Подав інформацію про апробацію результатів власних наукових результатів на десяти науково-практичних конференціях та форумах міжнародного і всеукраїнського рівнів.

У першому розділі дослідження під назвою **«Історіографія, джерельна база і методологія дослідження»**, автор проаналізувала стан розробленості обраної наукової проблеми, охарактеризувала джерельну базу та розкрив методологію. Зокрема, з'ясовуючи ступінь дослідженості наукової проблеми, у підрозділі 1.1. дисертант відзначає, що на сьогодні немає наукових досліджень щодо комплексного розкриття діяльності Українського сеймового представництва в Галицькому сеймі протягом 1908–1914 рр. Натомість, наявну історіографічну базу поділено на вітчизняну та іноземну. При цьому, вітчизняну, а також частину зарубіжної, зокрема польську, поділено на кілька етапів, серед яких праці діячів досліджуваного періоду та

міжвоєнна література, радянська історіографія, а також праці сучасних науковців.

Джерельна база дослідження (підрозділ 1.2) доволі широка, її Т. С. Водославський поділяє на чотири груп: 1) архівні матеріали; 2) періодичні видання; 3) спогади сучасників подій; 4) опубліковані стенографічні протоколи сеймових засідань та додатки до них. Використання наукової літератури та широкого масиву джерел, дало можливість забезпечити наукову новизну дослідження, реалізувати поставлені завдання та об'єктивніше вивчити тему.

У підрозділі 1.3 дисертант описує методологічний інструментарій наукової роботи. Серед іншого автор використовує загальнонаукові складові методологічного інструментарію – аналіз, синтез, індукцію, дедукцію. Методологічні засади дисертаційного дослідження обумовлені застосуванням основних принципів наукового пізнання, зокрема принципу науковості, історизму, об'єктивності, всебічності, системності та ін.

Другий розділ **«Виборча кампанія 1908 р. Організація українського сеймового представництва дев'ятої каденції (1908 – 1913 рр.)»** охоплює два підрозділи. Підрозділ 2.1 дослідник присвятив розкриттю нормативно-правових основ функціонування Галицького крайового сейму. Зокрема, значну увагу звернено на виборчу систему, яка базувалася на становій основі ділячи суспільство на курії на основі грошово-майнового цензу, тому була несправедливою по відношенню до незаможних верств суспільства, адже фактично позбавляла їх права голосу та надавала привілеї багатіям. Водночас у підрозділі проаналізовано повноваження послів, процес ухвалення рішень, їх реалізацію і т. д. Підрозділ 2.2 присвячений аналізу сеймових виборів 1908 р., а також процесу формування української сеймової фракції. Зокрема, дисертант підкреслює, що вибори проходили зі значними зловживаннями зі сторони польської адміністрації краю, яка намагалася всілякими методами призвести до обрання польських кандидатів.

У третьому розділі дисертації **«Практична діяльність українського сеймового представництва в 1908–1914 рр.»**, який складається з трьох підрозділів, Т. С. Водославський розглянув безпосередню діяльність українських послів Галицького крайового сейму в сесійній залі. Підрозділ 3.1 присвячений розгляду господарсько-адміністративних та бюджетно-фінансових питань, які піднімалися українськими сеймовими послами. Зокрема, розглянуто питання надання допомоги населенню через різноманітні природні лиха, інфраструктури, розвитку господарства, соціального забезпечення, створення нових чи зміни існуючих адміністративних одиниць, бюджету і т. д. У підрозділі 3.2 розглянуто не менш важливі культурно-освітні справи, зокрема відкриття нових або розбудови існуючих початкових та середніх навчальних закладів, забезпечення прав української мови в освіті, культурі та громадському житті, влаштування професійно-освітніх курсів для населення та ін. Підрозділ 3.3 відображає процес пошуку компромісу між українцями та поляками щодо виборчої реформи до Галицького сейму. Зокрема, українці прагнули прийняти максимально демократичний закон, який

би забезпечував їхні права, натомість польська консервативна більшість відмовлялася йти на суттєві поступки, щоб надалі займати домінуюче становище в Галичині. При цьому, найбільш консервативні подoliaки, які склалися з великих землевласників східної частини краю зовсім не хотіли зміни закону.

Четвертий розділ рецензованої роботи **«Українське представництво Галицького крайового сейму десятої каденції (1913 – 1914 рр.)»**, як і попередній складається із трьох підрозділів. У підрозділі 4.1 розглянуто вибори 1913 р., а також формування «Українського соймового клубу», яке відбулося після виборів. Важливою відмінністю цих виборів від попередніх було те що вони проходили достатньо спокійно, зловживань було набагато менше, що дало можливість українським діячам отримати відносно велику кількість місць у сеймі, зокрема трохи більше 30 мандатів. Це було зумовлено тим, що при виборах 1908 р. намісник Галичини Анджей Потоцький намагався поборювати українських кандидатів, за виключенням москвофілів, яких вважав менш небезпечними для польського домінування в краї. Натомість вибори 1913 р були достроковими, оскільки цісар Франц Йосиф I розпустив сейм через відсутність компромісу по реформі виборчого законодавства, а намісник Вітольд Коритовський був змушений підтримувати центральну владу, адже був призначений монархом без консультацій з польськими політиками.

Наступним є підрозділ 4.2, в якому розглянуто процес завершення порозуміння щодо ухвалення нового виборчого закону до Галицького сейму. Зокрема, новий закон було прийнято в лютому 1914 р. під суттєвим тиском центральної влади Австро-Угорської монархії на поляків, яка була зацікавлена, щоб міжнаціональна ситуація в Східній Галичині заспокоїлася в умовах назрівання війни з Російською імперією. Отже, після ухвалення сеймом виборчої реформи, депутати перейшли до інших питань, що відображено в підрозділі 4.3. При цьому, найбільш пріоритетними виявилися справи шкільництва. Так, українські послы тиснули на поляків, щоб ті погодилися відкрити нові українські гімназії, які б перебували на фінансуванні з крайового бюджету. В результаті успіху вдалося досягнути 2 березня 1914 р., коли депутати прийняли рішення про взяття на фінансування з крайового бюджету українських приватних гімназій в Рогатині, Яворові, Чорткові, виокремлення в окремий заклад філії української академічної гімназії у Львові, а також утворення гімназійної філії в Перемишлі.

Робота завершується загальними висновками, які повністю відповідають поставленим завданням, підкреслюють наукову новизну та актуальність досліджуваної теми. Структура дисертації та її зміст логічні, враховують головні проблеми досліджуваної тематики. Тобто дисертантом проведене повноцінне і комплексне дослідження обраної теми.

Зауваження та дискусійні положення. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Водославського Тараса Сергійовича, її актуальність, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, використаний методологічний інструментарій, історіографічну та джерельну базу, доцільно

виокремити низку дискусійних положень і зауважень:

1. Вартувало б аргументувати вживання понять «посол», «посольська діяльність». Це лексема, що має історичне коріння в польській мові (від *poseł* – «представник», «депутат»), яка істотно впливала на термінологічну базу української мови в регіоні Австро-Угорщини. Проте у сучасній академічній практиці термін «посол» переважно використовується для позначення дипломатичного представника держави, що призводить до потенційної омонімічної неоднозначності та термінологічної плутанини в міждисциплінарному дискурсі (зокрема між політичними науками, міжнародними відносинами та історією).
2. Поглибити порівняльний аналіз політичної активності українських та польських депутатів у сеймі, зокрема зосередитися на відмінностях у тактиках парламентської боротьби.
3. Більше уваги приділити внутрішньопартійній динаміці українських політичних сил (УНДП, УРП, УСДП) у сеймі, оскільки вона впливала на ефективність представництва.
4. Розширити розгляд ролі церкви, зокрема митрополита Андрея Шептицького, у досягненні компромісу 1914 року – як вагомого чинника міжнаціонального порозуміння.
5. Варто доповнити карту політичних округів або графічне зображення виборчих результатів, що зробило б роботу ще наочнішою та доступнішою для сприйняття.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Проведений аналіз дисертації та опублікованих праць дає підставу зробити висновок, що дослідження Водославського Тараса Сергійовича на тему “Українське представництво Галицького крайового сейму в 1908–1914 рр.” підготовлене на достатньому науково-теоретичному рівні, містить новизну і практичне значення для історичної науки. Достовірність її положень і висновків підтверджується використанням доволі значного історіографічного й джерельного матеріалу. Отримані результати дослідження підтверджують розв’язання актуального наукового завдання в історичній науці, яке полягає в узагальненому вивченні тенденцій та особливостей діяльності українців у Галицькому крайовому сеймі упродовж 1908–1914 рр.

Висновки дисертації відповідають меті та завданням, які у ній визначені. Загалом праця свідчить про наукову самостійність автора та достатній рівень підготовленості дослідження.

Дисертаційна робота Водославського Тараса Сергійовича на тему “Українське представництво Галицького крайового сейму в 1908–1914 рр.”, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року (зі змінами), не містить ознак порушення доброчесності, а її автор – Водославський Тарас Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Андрій КЛШШ